

Regeringens proposition

1981/82: 200

om nordiskt kultursamarbete m. m.;

beslutat den 1 april 1982

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad här har anförts för de åtgärder eller det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas inledningsvis vissa allmänna frågor om samarbetet inom det nordiska kulturavtalets ram. Vidare redovisas vissa åtgärder som vidtagits för att utveckla nordisk samverkan på bilateral och multilateral bas inom utbildning och forskning. Vidare framläggs förslag om medelsanvisning för och godkännande av riktlinjer för genomförandet av en studiefas som underlag för beslut om upprättande av ett permanent telesatellitssystem för bl. a. nordiskt radio- och TV-samarbete. Slutligen framläggs förslag om godkännande av Nordiska ministerrådets kulturbudget för år 1983 och anvisande av medel för täckande av den svenska andelen av denna budget.

I propositionen lämnas också en redogörelse för vissa viktigare åtgärder inom ramen för det nordiska kulturavtalets organ under år 1981 och delar av år 1982.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
Vid regeringsammanträde
1982-04-01

Närvarande: statsrådet Ullsten, ordförande, och statsråden Wikström, Friggebo, Dahlgren, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Tillander

Föredragande: statsrådet Wikström

Proposition om Nordiskt kultursamarbete m. m.

1 Inledning

Avtalet mellan de nordiska länderna om kulturellt samarbete ingicks år 1971 och trädde i kraft den 1 januari 1972 (prop. 1971: 54, KrU 1971: 13, rskr 1971: 188). Avtalet föreskriver bl. a. en gemensam budget för kulturellt samarbete.

Nordiska ministerrådet har fastställt hur den gemensamma budgeten skall behandlas. För att få en anpassning i tiden till flertalet nordiska länders budgetordningar sammanfaller verksamhetsåret med kalenderåret. Detta medför bl. a. att ministerrådet fastställer sitt budgetförslag så sent att det, trots att det bör behandlas under våren, inte kan föreläggas riksdagen inom den för avlämnandet av propositioner fastställda tiden (jfr. prop. 1972: 130 s. 41, KrU 1972: 24, rskr 1972: 135).

I propositionen 1981/82: 100 (bil. 12 s. 635) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till Nordiska ministerrådets kulturbudget för budgetåret 1982/83 beräkna ett förslagsanslag av 29 377 000 kr. Jag anhåller om att nu få ta upp denna fråga.

En rad andra frågor av väsentligt intresse för Sverige och ett eller flera andra nordiska länder är f.n. aktuella inom ramen för det nordiska kultursamarbetet. Jag har därför funnit det ändamålsenligt att i en och samma proposition behandla angelägenheter som rör flera sakområden, men som alla har det gemensamt att det gäller nordiskt samarbete på bilateral eller multilateral bas. För sammanhangets och överblickens skull tar jag även upp vissa frågor som inte kräver något riksdagens ställningstagande.

Jag finner det vidare vara naturligt att – som en bakgrund till mina ställningstaganden i det följande – redovisa vissa principiella överväganden rörande den önskvärda utvecklingen av det nordiska samarbetet inom utbildning, forskning och kultur.

2 Det nordiska kultursamarbetet

Det nordiska kultursamarbetet bedrivs på många plan och i skilda former. En heltäckande översikt skulle behöva omfatta såväl individer eller grupper – t. ex. ideella föreningar och intressorganisationer – som de mer eller mindre officiella kontakter som tas mellan offentliga myndigheter på alla nivåer.

Motiven för samarbetet skiftar helt naturligt beroende på sammanhanget. Ideella motiv baseras på en övertygelse om värdet i sig av en stark, nordisk kulturgemenskap, som en stimulans för det nationella kulturlivet. Nyttobetonade motiv ser samarbete mellan två eller flera nordiska länder som ett medel att uppnå något som antingen är omöjligt eller svårt – t. ex. av kostnadsskäl att förverkliga enbart genom nationella insatser eller som bedöms vinna kvalitativt på ett nordiskt samarbete. Den besvärliga ekonomiska situation som de nordiska länderna befinner sig i gör det naturligt att nyttomotivet kommer mer i förgrunden än tidigare. Det förtjänar emellertid att understrykas att detta i längden knappast är till nackdel för det ideellt motiverade samarbetet. Det torde snarast förhålla sig så att känslan av kulturell gemenskap förstärks om man kan visa att nationella problem och behov kan tillgodoses inom en nordisk ram.

Genom det nordiska kulturavtalet har de nordiska länderna en formell ram för kultursamarbetet. Genom avtalet har också etablerats en organisation för detta samarbete, med Nordiska ministerrådet som högsta beslutande organ och ett särskilt sekretariat – kulturskrctariatet – till ministerrådets förfogande.

Med hänsyn till kultursamarbetets stora bredd är det självklart att en betydande del av detta äger rum vid sidan av den formella organisationen. Det är i många fall rimligt att kontakt tas direkt mellan berörda nationella organ. Den organisation som etablerats inom ramen för kulturavtalet bör dock utnyttjas i största möjliga utsträckning för den vidare utveckling av kultursamarbetet som kan ske genom statliga myndigheters medverkan. Härigenom byggs successivt upp en kompetens och ett kontaktnät, som kan ge de nationella instanserna värdefulla impulser och vägledning i strävandena att söka lösningar på nationella problem på ett nordiskt plan.

Såväl utbildning som forskning och mycket av allmänkulturell verksamhet bedrivs inom ramen för stora, nationella förvaltningssystem. En av de mest angelägna uppgifterna för statsmakterna i förhållande till det nordiska samarbetet bör under åttiotalet enligt min uppfattning vara att främja vad jag skulle vilja kalla ett nordiskt perspektiv i planering och verksamhetsutveckling på alla nivåer inom dessa system. Jag har berört denna fråga något redan vid min anmälan av prop. 1981/82:100 (bil.12 s.358) och prop. 1981/82:106 om forskning m.m.(s. 18) och vill i detta sammanhang ytterligare utveckla min uppfattning.

+1 *Riksdagen 1981/82. 1 saml. Nr 200*

Problemen vid ett förverkligande av arbetsfördelning och resurssamordning på ett nordiskt plan skiljer sig i princip inte principiellt från vad som möter vid motsvarande strävanden rent nationellt.

Till dessa svårigheter av mer allmängiltig art hör även förhållandet att de nordiska länderna, trots viktiga likheter mellan förvaltningssystemens uppbyggnad och arbetssätt ändå, företer i sammanhanget väsentliga skillnader. Jag vill som ett exempel peka på olikheterna i relationerna mellan statsmakter och högskoleorganisation, där den relativt enhetliga organisationen i Sverige saknar direkt motsvarighet i de övriga länderna. Formerna för tilldelning och fördelning av resurser för verksamheten varierar även, varav följer problem att på central myndighetsnivå åstadkomma samordning mellan två eller flera länder.

I stora drag överensstämmer de övergripande nationella prioriteringarna inom framförallt utbildning och forskning mellan de nordiska länderna. Vad gäller verkställigheten av olika planer och ambitioner råder dock ofta skillnader när det gäller t.ex. tidsplanering eller rangordning mellan flera angelägna projekt. Av detta följer i sin tur problem att genomföra samarbetsprojekt på flerlandsbas. Samarbetet på bilateral basis har dock erfarenhetsmässigt relativt goda förutsättningar att lyckas.

De nu redovisade svårigheterna att få till stånd ett samspel över gränserna i planering och beslutsfattande bör inte få verka avskräckande. Särskilt inom utbildning och forskning finns det enligt min uppfattning en outnyttjad potential för samordnat resursutnyttjande. På högskoleutbildningens område torde nordiskt samarbete i många fall kunna förbättra ett enskilt lands möjligheter att tillgodose kvantitativt små men kvalitativt viktiga utbildningsbehov. Samarbetets utveckling torde dock gynnas av att det inte inriktas på att snabbt nå reslutat i stor skala. Däremot bör ett kontinuerligt och systematiskt bedrivet arbete ha goda utsikter att röna framgång i ett flerårsperspektiv. Det torde vidare vara realistiskt att räkna med framgång för samarbete som innebär ett samordnat resursutnyttjande i första hand på bilateral bas, med möjligheten öppen att efterhand vidga kretsen berörda länder i de fall detta bedöms vara ändamålsenligt.

I syfte att nationellt förbättra förutsättningarna för en ytterligare utveckling av samarbetet inom utbildning och forskning har jag för avsikt att vidta åtgärder för att åstadkomma viss samordning av insatserna på central och lokal nivå. Sakkunskapen om de praktiska förutsättningarna att genomföra samarbete på ett visst område finns ofta endast lokalt, medan insatser på departements- och ämbetsverksnivå kan krävas dels för att ge ett visst initiativauktoret i förhållande till centrala myndigheter i ett eller flera länder dels för att sprida information om samarbetet, t.ex. i de fall det rör utbildningskapacitet som bör kunna göras tillgänglig genom central antagning. I de fall ett visst projekt berör t.ex. kapaciteten vid en allmän utbildningslinje eller fasta resurser för forskning och forskarutbildning är f.ö. statsmakternas samtycke ett krav. Jag kommer således att senare före-

slå regeringen att uppdra åt ämbetsmannakommittén för nordiskt kulturellt samarbete (U1971:14) att i samverkan med berörda centrala ämbetsverk och lokala myndigheter ta initiativ till respektive stödja lokala initiativ till nordisk samverkan inom utbildning och forskning.

Nordiskt samarbete i termer av arbetsfördelning och resurssamordning inom det *allmänskulturella området* är knappast aktuellt i samma utsträckning som inom utbildning och forskning. Det förslag om radio- och TV-distribution via satellit som jag i det följande kommer att framlägga är dock ett synnerligen betydelsefullt exempel på hur flera nordiska länder i samverkan kan möjliggöra något som i praktiken är uteslutet att genomföra på rent nationell bas. Min bedömning är emellertid att tyngdpunkten i samarbetet mellan myndigheter inom det allmänskulturella området även i framtiden kommer att ligga på åtgärder i syfte att främja känslan av kulturell gemenskap. Kulturbegreppets mångfald och önskvärdheten att stödja denna även på ett nordiskt plan ger emellertid upphov till ett dilemma. För praktiskt taget varje konstnärlig uttrycksform, liksom för folkbildningsrörelser och ungdomsorganisationer har det etablerats ordningar för ekonomiskt stöd åt bilateralt eller multilateralt nordiskt samarbete. De begränsade medel som totalt sett står till förfogande för dessa ändamål i tider av sträng statsfinansiell återhållsamhet gör att det finns en risk för att flertalet får mindre än vad som krävs för att verksamheten skall nå en rimlig minimnivå. En omprövning av stödet till vissa aktiviteter kan behöva ske, med utgångspunkten att koncentrerade insatser på vissa områden är mer meningsfulla än en i och för sig vällovlig strävan att täcka alla. En annan utgångspunkt för en omprövning kan vara en bedömning av i vilka fall det nationellt finns medel för en viss verksamhet som inte är specialdestinerade för nordiskt samarbete, men som likväl kan utnyttjas för bl.a. detta ändamål.

3 Visst samarbete inom högre utbildning och forskning

3.1 Bilateralt samarbete

Våren 1981 tog man inom utbildningsdepartementet initiativ till överläggningar med de danska och finska undervisningsministerierna och det norska kirke- og undervisningsdepartementet. Syftet var att utröna förutsättningarna för att utveckla nordisk samverkan inom främst grundläggande högskoleutbildning. Överläggningarna har från svensk sida bedrivits med utgångspunkt i de principiella överväganden som jag nyss redovisade. Jag räknar med att de första konkreta resultaten av detta initiativ kommer att avse samarbete mellan Norge och Sverige. Från norsk sida har man förklarat sig villig att ställa utbildningsplatser till förfogande för svenska studeranden inom *speciallärarutbildningen och fysioterapeututbildningen* (sjukgymnastutbildning). Överläggningar pågår även med syfte att bereda

norska studerande plats inom utbildningen vid *fotograflinjen*, som startar vid universitetet i Göteborg hösten 1982. Vidare har fortbildningsavdelningen i Stockholm tillsammans med sin norska motsvarighet inlett ett planeringsarbete i syfte att åstadkomma en samordning av personalutbildning för lärare vid gymnasieskolans yrkesinriktade linjer.

Vad först gäller *speciallärarutbildningen* vill jag erinra om att det vid Statens speciallärarhögskola i Norge bedrivs utbildning som saknar motsvarighet i Sverige, t.ex. utbildning av lärare för dövblinda barn. Den norska utbildningen är vidare uppbyggd så att det finns möjlighet att bedriva studier med specialpedagogisk inriktning ända upp på forskarutbildningsnivå. Det skulle därför ur svensk synvinkel ligga ett betydande värde i en ordning som innebär att man i den nationella utbildningsplaneringen kan räkna med tillgång på viss utbildningskapacitet med den aktuella inriktningen. Tillsvidare är diskussionerna inriktade på att minst två svenska studerande skall antas till utbildning i Norge varje år.

Vid Statens Mensendieckskole i Oslo bedrivs *fysioterapeututbildning* med särskild skolning i s. k. Mensendieckfysioterapi. Detta är en vetenskapligt och tekniskt kvalificerad form av fysioterapi, som kompletterar den sedvanliga fysioterapin. Det är angeläget att svenska studerande reguljärt får möjlighet att genomgå denna utbildning. Det förutsätts att de studerande genomgår s.k. turnus tjänstgöring i Norge. Även i fråga om denna utbildning är de pågående överläggningarna inriktade på att tillsvidare två eller tre svenska studerande årligen skall antas till utbildningen. Jag räknar med att kunna redovisa det slutliga resultatet av dessa förhandlingar vid min anmälan av frågan om anslag för högskola och forskning budgetåret 1983/84.

Personalutbildning av lärare vid gymnasieskolans yrkesinriktade linjer präglas bl. a. av förhållandet att det nationellt rör sig om mycket små grupper lärare. Därav följer svårigheter att skapa ett så brett underlag för kurserna att kostnaderna ter sig rimliga. Det begränsade antalet lärare inom vissa områden kan till och med medföra att personalutbildning inte kan genomföras på grund av alltför höga kostnader. Ett samarbete på bilateral eller multilateral nordisk basis har bedömts vara en väg att förbättra förutsättningarna härvidlag. I viss utsträckning förekommer redan att lärare från övriga nordiska länder deltar i kurser i Sverige och vice versa.

Enligt de diskussioner som f. n. förs mellan berörda svenska och norska utbildningsmyndigheter skall man fortsättningsvis sträva efter en gemensam planering av kursutbudet. Härigenom skulle man dels kunna åstadkomma den önskvärda breddningen av underlaget, dels vinna kvalitativa fördelar genom att speciell sakkunskap i det ena landet även kommer lärare från det andra landet tillgodo.

Vid min anmälan av propositionen 1981/82:100 (bil. 12 s.519) förutsatte jag att en del av den medelsförstärkning som jag förordade under anslaget

Vissa särskilda utgifter inom högskolan skulle anvisas till universitetet i Umeå som stöd för den försöksverksamhet med nordiskt utbildningssamverkan som man där tagit initiativ till. Enligt vad jag har erfärut har visst planeringsarbete redan inletts. Syftet med verksamheten är att intensifiera och konkretisera samarbetet inom utbildning och forskning mellan högskoleenheterna i Umeå högskoleregion och i första hand högskoleenheterna inom Wasaregionen i Finland. Förutom anordnande av lärar- och forskarutbyte och information om verksamhet och resurser vid de berörda enheterna räknar jag med att man inom försöksverksamhetens ram kommer att sträva efter att samordna planering och utveckling av de delar av enheternas verksamhet som bedöms vara särskilt väl ägnade för samarbete. Genom kontakter med det finska undervisningsministeriet har säkerställts att man även därifrån är beredd att stödja ifrågavarande projekt. Det är min förhoppning att erfarenheterna av försöksverksamheten inte bara skall komma de direkt berörda högskoleenheterna tillgodo, utan även ge allmännyttiga kunskaper om lämpliga former för samverkan.

3.2 Vissa initiativ inom Nordiska ministerrådet (kultur- och undervisningsministrarna)

3.2.1 Nordiskt forskningspolitiskt råd

I propositionen 1981/82:106 om forskning m.m. orienterade jag bl. a. om det förslag till forskningspolitiskt samarbete som Nordiska ministerrådet i november år 1981 överlämnade för yttrande till Nordiska rådet.

Ministerrådsförslaget utgick från uppfattningen att en önskvärd samordning av de nordiska ländernas forskningsresurser förutsätter ett samarbete på övergripande forskningspolitisk nivå. Enligt förslaget skall ett nordiskt forskningspolitiskt råd upprättas. Rådets uppgifter skall vara att dels råda ministerrådet i långsiktiga och övergripande forskningspolitiska frågor dels genom egna initiativ främja samarbete över hela forskningsfältet. För att fullgöra dessa uppgifter skall rådet till sitt förfogande få en sekretariatsfunktion och därtill vissa medel för att bl. a. bereda forskare möjlighet att utveckla och planera samarbetsprojekt. Kostnaderna för denna verksamhet vid uppbyggnadsfasens avslutning uppskattades av ministerrådet uppgå till c:a 3 milj. norska kronor per år. Ministerrådet uttalade vidare som sin avsikt att vid uppbyggnadsfasens slut återkomma till frågan om vilka ytterligare åtgärder och resurser som kan krävas för det forskningspolitiska rådets verksamhet.

Nordiska rådet antog vid sin 30:e session en rekommendation, enligt vilken man tillstyrkte upprättandet av ett forskningspolitiskt råd, i enlighet med ministerrådets förslag. Under behandlingen inom rådet anförde dock Nordiska rådets kulturutskott bl. a. följande:

”Utskottet stöder sålunda ministerrådets förslag om att inrätta ett nordiskt forskningspolitiskt råd. Dock finner utskottet redan nu att de före-

slagna uppgifterna är av den karaktären och den omfattningen att de kommer att kräva större resurser än vad som föreslagits för uppbyggnadsfasen. Utskottet uppfattar förslaget därför som ett minimiförslag och anser det vara klart att det inom en snar framtid eller senast efter uppbyggnadsfasens slut blir aktuellt med en omprövning av resursfrågan. Själva förslaget ställer enligt utskottets uppfattning inga hinder i vägen för en sådan omprövning.”

Genom beslut den 24 mars 1982 av Nordiska ministerrådet inrättas det forskningspolitiska rådet den 1 januari 1983. Genom samtidigt beslut rörande Nordiska ministerrådets kulturbudget (se vidare avsnitt 5) anvisas 2 200 000 danska kronor för rådets första verksamhetsår. Vidare beslöts att uppbyggnadsfasen för rådet skall vara i högst tre år. Genom ett principbeslut vid samma tillfälle fastslog ministerrådet också att ansvaret för rådets verksamhet skall bäras gemensamt av kultur- och samarbetsministrarna, bl. a. genom att periodvis gällande riktlinjer för det forskningspolitiska rådets arbete skall fastställas av Nordiska ministerrådet i sammansättning kultur- och samarbetsministrarna.

De nordiska statsministrarna uppmanade år 1978 Nordiska ministerrådet att ta initiativ till ett ökat nordiskt forskningssamarbete som skulle leda till en effektivare resursanvändning än motsvarande nationella forskningsinsatser. Denna fråga har sedan dess varit föremål för ett omfattande utrednings- och beredningsarbete. Under loppet av denna process har mycket skiftande åsikter förts fram om hur nordiskt forskningssamarbete bäst kan främjas.

Enligt en uppfattning krävs i princip inga nya åtgärder av politisk eller administrativ art. Nuvarande organisation på nordisk och nationell nivå är enligt denna ståndpunkt tillfyllest. Vad som däremot anses angeläget är att ytterligare medel ställs till förfogande för att stärka befintliga organs möjligheter att utveckla samarbetet.

En annan och motsatt uppfattning kommer till uttryck i kraven på en nordisk forskningsfond. Enligt ett inom Nordiska rådet väckt medlemsförslag om forskningspolitiskt samarbete i Norden bör en nordisk fond för finansiering av konkreta forskningsprojekt skapas. Förslagsställarna framhöll att forskningsfronten inte alltid ligger där forskningsproblemen ur samhällets synvinkel känns mest angelägna. Genom en nordisk forskningsfond skulle man kunna tillgodose två syften: Dels öka det nordiska forskningssamarbetets omfattning, dels inrikta detta på väsentliga samhällsproblem.

Jag kan själv inte dela den första av de båda här redovisade uppfattningarna. Min utgångspunkt är i sammanhanget den som angavs i statsministrarnas nyss nämnda uttalande. Därav följer att två syften skall tillgodoses, nämligen en ökning av volymen i forskningssamarbetet och en ökad samordning av de nationella resurserna för forskning och forskarutbildning. Jag vill till detta lägga som en generell förutsättning för samordningsstrå-

vandena att dessa bör främja verksamhetens kvalitet. Enligt min bedömning skulle ett tillskott av resurser till den nu befintliga organisationen för nordiskt forskningssamarbete sannolikt öka samarbetets volym men knappast tillgodose kravet på ökad samordning av resursutnyttjandet totalt sett.

Vad gäller tanken på en forskningsfond har jag större förståelse för denna, men finner en rad problem som knappast gör den realistisk. Den väsentligaste invändningen gäller knappheten på resurser. En fond skulle behöva tillföras mycket avsevärda resurser för att kunna bedriva en meningsfull verksamhet som forskningsfinansiering. I dagens statsfinansiella läge kan sådana knappast ställas till förfogande på annat sätt än genom att de nationella forskningsfinansierande organen fick se sina resurser beskurna i ungefär motsvarande mån. En annan viktig invändning gäller hur en sådan fond skulle kunna verka utan risk för att kriteriet på nordiskt samarbete ges en alltför stor vikt i förhållande till vetenskapliga kvalitetskriterier.

Mot denna bakgrund har jag valt att medverka till en reform som innebär att Nordiska ministerrådet ges väsentligt förbättrade möjligheter att planmässigt utveckla forskningssamarbetet mellan de nordiska länderna.

Den grundläggande tanken bakom den inledningsvis redovisade reformen är att det forskningspolitiska rådet aktivt skall söka och stimulera samarbetsobjekt inom forskning och forskarutbildning. Under förutsättning att rådet koncentrerar sina insatser på ett begränsat antal fält och systematiskt bearbetar dessa under ett par tre år tror jag att vi snart kommer att märka resultat, t.ex. genom förbättrad samordning av resurserna för forskarutbildning och för dyrbar vetenskaplig utrustning samt ett ökat samarbete inom ramen för tvärvetenskapliga och sektorsövergripande projekt. Vi bör emellertid inte underskatta svårigheterna i den uppgift vi vill lägga på det forskningspolitiska rådet. Just av det skälet anser jag det viktigt att verksamheten får utvecklas successivt, utan bestämda låsningar på förhand i fråga om arbetsformer m.m. Jag finner t.ex. att mina överväganden i det föregående om förutsättningarna för bilaterala respektive multilaterala samarbetsprojekt i det enskilda fallet är högst relevanta även inom ramen för det forskningspolitiska rådets verksamhet.

Jag vill slutligen med hänvisning till det tidigare refererade uttalandet från Nordiska rådets kulturutskott, slå fast att jag för min del ser reformen som i hög grad utvecklingsbar. Det framgår klart och tydligt av ministerrådsbeslutet att ministerrådet har för avsikt att efter uppbyggnadsfasen återkomma, bl. a. till frågan om de ytterligare resurser som kan krävas för det forskningspolitiska rådets verksamhet. Mot slutet av denna fas är jag övertygad om att det forskningspolitiska rådet kommer att förse oss med ett gediget underlag för beslut om den fortsatta verksamheten.

3.2.2 *Samarbete inom marinteknologisk utbildning och forskning*

Vid de i det föregående berörda överläggningarna mellan utbildningsdepartementet i Sverige och undervisningsministerierna i Danmark, Finland och Norge aktualiserades från svensk sida frågan om ett samarbete inom det marinteknologiska området. Den snabba utvecklingen av bl.a. offshore verksamhet för olje- och mineralutvinning gör att stora krav ställs på marinteknologisk forskning och utbildning. Enligt en preliminär bedömning av berörda departement och ministerier bör detta kunna vara lämpligt fält för nordisk samverkan. Som en första åtgärd i denna riktning har det befunnits lämpligt att göra en kartläggning av befintliga resurser för ändamålet i Norden och en analys av möjligheterna till gemensamt utnyttjande av dessa. Det bedömdes vidare vara lämpligt att för denna uppgift anlita Nordiska ministerrådets sekretariat för kulturellt samarbete i Köpenhamn. Genom beslut i ministerrådets ämbetsmannakommitté har sekretariatet erhållit i uppdrag att med hjälp av en arbetsgrupp med företrädare för vissa institutioner i de olika länderna – från svensk sida i första hand Chalmers tekniska högskola – skyndsamt göra en översiktlig utredning. Vissa resultat av arbetet bör kunna redovisas redan under år 1983.

4 Nordiskt radio- och TV samarbete via satellit m. m.

Jag anhåller om att nu få ta upp vissa frågor rörande nordiskt radio- och TV samarbete via satellit m. m.

4.1 Bakgrund

Nordiska ministerrådet – i sammansättningen kultur-, kommunikations- och industriministerna (MR/TV) – beslöt den 27 mars 1982 med deltagande av Finlands, Islands, Norges och Sveriges regeringar att som ett led i utvecklingen av ett nordiskt radio- och TV- samt telesamarbete baserat på överföring via ett satellitsystem genomföra en studie av ett sådant system. Avsikten är att ett slutligt beslut om etablerandet av satellitsystemet skall kunna fattas på grundval av denna studie. Ministerrådets beslut bör fogas som bilaga 2 till regeringsprotokollet.

Genomförandet av nämnda studiefas förutsätter för svenskt vidkommande att riksdagen anvisar medel för ändamålet. Med hänsyn till de mycket utdragna förhandlingar som föregått ministerrådets beslut är det först nu möjligt att avlämna proposition i ärendet. På grund av föreliggande särskilda omständigheter är det önskvärt att frågan trots detta behandlas under pågående riksmöte.

4.2 Grundläggande överväganden

Jag vill inledningsvis erinra om att önskemålet om ett väsentligt utvidgat nordiskt radio- och TV-samarbete är av jämförelsevis gammalt datum. Redan i mitten på 1950-talet väcktes i Nordiska rådet medlemsförslag som syftade till ett nära samarbete på rundradioområdet. En rad liknande initiativ inom och utom Nordiska rådet har förekommit sedan dess. I början av 1970-talet hade frågan fått en ökad tyngd genom televisionens snabba utveckling i de nordiska länderna. Av den översikt av det samnordiska utrednings- och beredningsarbetet under 1970-talet som lämnas i bilaga 1 framgår att man på ett relativt tidigt stadium blev medveten om de möjligheter som den rymdtekniska utvecklingen erbjuder för radio- och TV-samarbetet. Dessförinnan hade man främst varit inriktad på att undersöka förutsättningarna dels för ett utvidgat programsamarbete mellan de nationella radioföretagen dels för en utbyggnad av det markbundna distributionsnätet för radio och TV i syfte att öka tillgängligheten över gränserna av ländernas reguljära programutbud.

Vad gäller det sistnämnda syftet råder numera knappast delade meningar om möjligheterna att tillgodose detta med hjälp av direktsändande rundradiosatelliter till ett rimligare pris och i snabbare takt än vad som torde vara möjligt genom en utbyggnad av marknätet. Debatten kring frågan om ett nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit under senare år har snarare gällt det grundläggande syftet med detta och dess för- och nackdelar för den enskilde medborgaren och för samhället.

Jag vill här påminna om de överväganden av mer övergripande mediepolitisk natur som jag redovisade vid min anmälan av prop. 1981/82:100 bilaga 12 (s. 147–152).

Med utgångspunkt i konstaterandet att massmedier och övriga medier bidrar till att utveckla och förstärka demokratin i vårt samhälle genom att informera, kommentera och granska samhällsutvecklingen slog jag fast att staten har ett ansvar för att bredd och mångfald i mediernas verksamhet upprätthålles, vilket i sin tur är en av förutsättningarna för yttrandefrihet och ett fritt informationsflöde.

Mot denna bakgrund är det för mig en självklarhet att medverka till en utveckling av ett nordiskt radio- och TV-samarbete genom satellitdistribution. Jag skall i det följande precisera mina motiv.

Vi upplever nu en dynamisk internationell utveckling inom etermediernas område. Under 1980-talet kan vi räkna med att det i vårt land blir möjligt att motta radio- och TV-program överförda med hjälp av satellit från bl.a. flera västeuropeiska länder. Det förekommer redan att enskilda skaffar den för ändamålet nödvändiga mottagarutrustningen. Det mesta talar för att denna utveckling under de närmaste åren blir lika snabb och omfattande som t.ex. övergången från svartvit till färg-TV eller den nu pågående utvecklingen på videoområdet. En av de mest angelägna kultur-

politiska uppgifterna blir för framtiden att balansera dessa tendenser genom att även stödja andra delar av kulturlivet. Samtidigt vill jag understryka att jag betraktar det som nu internationellt sker inom etermedias område som någonting i grunden positivt, mot bakgrund av den principella grundsyn på massmediernas roll i samhället som jag inledningsvis berörde.

Det stora värde jag fäster vid de nordiska ländernas kulturella gemenskap gör att det för mig ter sig nödvändigt att även denna får en möjlighet att utvecklas ytterligare och förstärkas med etermedias och satellitteknikens hjälp. Om så *inte* sker ser jag på sikt en risk för att de nordiska länderna kommer att utsättas för en alltför stark och obalanserad påverkan från ett kvalitativt undermåligt eller likgiltigt massutbud som kan motverka snarare än stimulera det nordiska kulturutbytet.

För de etniska och språkliga minoriteterna i Norden kommer ett ökat nordiskt radio- och TV-samarbete att ha en särskilt stor betydelse. Jag vill bl.a. peka på den stora finskspråkiga befolkningsgruppen i Sverige. I det framtidsperspektiv som jag nyss skisserade skulle det te sig närmast orimligt att de finskspråkiga i Sverige skulle kunna ta del av TV-sändningar från Västtyskland, Frankrike och Storbritannien, men däremot inte från Finland. På samma sätt har självfallet den svenskspråkiga befolkningen i Finland välgrundade anspråk på att få tillgång till bl.a. svenska radio- och TV-program.

Det är naturligt att det bakom ett projekt av den storleksordning varom här är fråga finns flera motiv. Jag har nu relativt utförligt uppehållit mig vid dem som för mig väger tyngst. Likväl skulle en redovisning av de väsentligare bevekelsegrunderna för ministerrådets beslut rörande nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit inte vara uttömmande om de industripolitiska och teletekniska aspekterna på projektet utelämnades. Chefen för industridepartementet har i prop. 1981/82:175 givit en utförlig redovisning av värdet i dessa avseenden av ett nordiskt telesatellitesystem och jag kan därför i huvudsak hänvisa till denna proposition. I förevarande sammanhang inskränker jag mig till att konstatera att ett beslut om att inleda förberedelser för att eventuellt upprätta ett permanent sådant system självfallet har ett mycket stort värde för nordisk industri. I och med att det nu förordade projektet – till skillnad från Tele X-projektet – syftar till ett system med flera satelliter som fortlöpande ersätts i takt med att de förslits skapar nämligen vissa förutsättningar för en framtida nordisk hemmamarknad. Likaså erbjuder ett sådant beslut vissa möjligheter att planmässigt utveckla satellittekniken för användning inom andra telekommunikationsområden än radio- och TV-överföring. Vad slutligen gäller det sistnämnda området vill jag erinra om att satellittekniken på sikt kan visa sig vara av stort värde i ett rent nationellt perspektiv. Jag syftar på det förhållandet att våra markbundna distributionsnät efterhand förslits och måste ersättas. En övergång från markbunden distribution till satellitdistribution för ett av TV-programmen skulle innebära att man kan undgå relativt betydande

reinvesteringar i det markbundna nätet främst under senare hälften av 1990-talet. Det är dock ännu för tidigt att ha någon bestämd uppfattning om satellitdistribution som ett alternativ till ett marknät. Likväl finner jag det motiverat att nu peka på den handlingsfrihet i detta avseende som kan skapas för svensk del genom upprättandet av ett permanent telesatellitssystem.

4.3 Nordiska ministerrådets beslut om samarbete inom området för satellit-rundradio m. m.

Jag övergår till att kommentera några huvudpunkter i det nu aktuella ministerrådsbeslutet. Den exakta lydelsen av detta framgår av bilaga 2.

Ministerrådet ger inledningsvis en bakgrund till sitt beslut, varvid bl.a. konstateras att Nordiska rådet vid 30:e sessionen 1982 rekommenderade regeringarna i Finland, Island, Norge och Sverige att uppta förhandlingar i syfte att träffa avtal om den fortsatta utvecklingen av ett radio- och telesamarbete baserat på överföring via ett satellitsystem. Nordiska rådet förutsatte därvid att samarbetet skall ske inom ramen för Helsingforsavtalet, att Nordiska rådet skall hållas informerat om denna utveckling samt att ett eventuellt beslut om förverkligande av ett satellitsystem skulle föregås av förnyad behandling av Nordiska rådet.

Det framgår vidare av ministerrådets beslut att Danmarks regering tillkännagivit att Danmark inte avser att delta i förberedelserna för att etablera ett nordiskt satellitsamarbete, samt att ministerrådet har fastställt vissa riktlinjer för denna studiefas. Definitiva beslut i form av avtal mellan de berörda länderna om ett upprättande av satellitsystemet skall enligt ministerrådet fattas på det underlag som skapas genom studiefasen, efter det att Nordiska rådet beretts tillfälle att på nytt behandla frågan.

Regeringsförhandlingar rörande nordiskt samarbete inom området för satellitrundradio fördes under större delen av år 1981 mellan samtliga de fem nordiska länderna. När Nordiska ministerrådet den 23 november skulle fatta beslut om att förelägga Nordiska rådet förhandlingsresultatet i form av ett ministerrådsförslag, fann sig Danmarks regering föranlåten att avstå från ett ställningstagande, med hänsyn till förestående val till folkettinget. I februari 1982 tillkännagavs att Danmark inte önskar delta i den planerade studiefasen. Sedan Nordiska rådet avgivit sin nyss redovisade rekommendation vidtog en ny förhandlingsomgång i kretsen av de fyra berörda länderna, genom vilken det ursprungliga förhandlingsresultatet modifierades i de avseenden det bedömdes motiverat med hänsyn till att Danmark inte avsåg att delta i studiefasen.

I anslutning till denna redogörelse för de senaste månadernas händelseförlopp vill jag understryka att jag anser det vara i hög grad önskvärt att man från de deltagande ländernas sida håller möjligheten öppen för en dansk anslutning till samarbetet vid en senare tidpunkt. En sådan hållning

Kartong: S. 23, under 2 Står: kulturutskott Rättat till: *kulturbudget* Tillkommer: under nionde huvudtiteln

S. 23, rad 22 Tillkommer: , i anslutning till — — — m. m.

S. 23, rad 24 Tillkommer: till *Nordiskt radio- och — — — m. m.*

ligger helt i linje med min i det föregående redovisade uppfattning att det i många fall kan vara rimligt att inleda samarbete på ett visst område i en mer begränsad krets länder, för att senare utvidga denna.

Innan jag går närmare in på riktlinjerna för studiefasen vill jag redovisa de överväganden som ligger till grund för själva ställningstagandet att ett definitivt beslut om upprättandet av ett nordiskt telesatellitssystem bör föregås av en studiefas.

Frågan om ett nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit har, som tidigare konstaterats, varit föremål för omfattande utredningsarbete. I samband med den s.k. Nordsatutredningen genomfördes ett relativt omfattande utredningsarbete rörande de tekniska och teknisk-ekonomiska aspekterna på ett satellitssystem. Under de förhandlingar som under år 1981 ägde rum mellan de nordiska ländernas regeringar inom ramen för Nordiska ministerrådet har man dock tvingats konstatera att beslutsunderlaget ännu inte är helt tillfredsställande. Framst gäller detta kostnaden för systemet. Skälen härtill är flera. Utvecklingen och upprättandet av ett satellit-system måste bygga på ytterst noggranna specifikationer med avseende på systemets användningsområden och prestanda. De förhandlingar som nu slutförts mellan regeringarna har bl.a. inneburit att en av dessa grundläggande förutsättningar – nämligen systemets användningsområde – har ändrats i förhållande till vad som gällde för den tekniska delutredning som genomfördes inom ramen för Nordsatutredningen. Vidare har den tekniska utvecklingen de senaste åren varit sådan att det enligt min mening kan finnas skäl att ytterligare överväga vissa frågor som behandlas i nämnda utredning. Slutligen måste detaljeringsgraden i det tekniska beslutsunderlaget vara avsevärt mycket högre än vad som gäller för hittills tillgängligt material, för att det skall bli möjligt att genom ett anbudsförfarande få bindande offerter från industrin. Först när sådana föreligger kan man få en säker uppfattning om kostnaderna för upprättandet av ett telesatellitssystem.

Regeringsförhandlingarna under år 1981 har mot den bakgrunden främst varit inriktade på att åstadkomma en överenskommelse kring de riktlinjer som bör gälla för den studiefas, vilken man enats om är nödvändig för att det slutliga beslutet skall kunna fattas på säker grund.

Jag går nu över till att på några punkter kommentera riktlinjerna för studiefasen. Dessa innebär att man syftar till en stegvis uppbyggnad av kapaciteten för överföring av radio- och TV-sändningar. Ministerrådets nu fattade beslut syftar sålunda till ett samarbete som inledningsvis omfattar TV-sändningar över två eller tre kanaler. I ett senare skede räknar man med att varje deltagande land skall kunna disponera en kanal för överföring av program till det östnordiska täckningsområdet. Därmed åsyftas det område som täcks av en och samma sändningsstråle från en satellit, d.v.s. Danmark, Finland, Norge och Sverige. Det västnordiska täckningsområdet omfattar Island, Färöarna och Grönland. Kanalkapaciteten för sändningarna till detta område skall behandlas närmare under studiefasen.

Jag vill erinra om att det i debatten kring Nordsatutredningens förslag förekom starka motsättningar kring frågan om ett förverkligande av det s.k. totalalternativet, d.v.s. överföring av samtliga rikstäckande radio- och TV-program i Norden till de övriga länderna. Även i de nordiska förhandlingarna har åsikterna rörande totalalternativet gått isär. För egen del ansluter jag mig till den mer begränsade ambitionsnivå det nu redovisade beslutet är ett uttryck för. Kring denna har det varit möjligt att nå en bred politisk uppslutning vilket har ett stort värde i sig när ett projekt av den här räckvidden skall föras vidare. Vidare finner jag att de behov som härleds ur önskan att stärka den nordiska kulturgemenskapen i rimlig grad kan tillgodoses även med denna inskränkning i förhållande till totalalternativet. På sikt kan jag dock tänka mig att en viss ytterligare ökning av satellitsystemets kapacitet för radio- och TV-överföring kan visa sig behövlig, nämligen i det fall man finner det ändamålsenligt att tillgodose nationella distributionsbehov med hjälp av satellit teknik i stället för över ett markbundet nät.

Av ministerrådets riktlinjer följer även att man under studiefasen fortlöpande skall pröva för vilka andra ändamål än radio- och TV-överföring satellitsystemet bör utformas. När jag i det föregående antydde att förutsättningarna för satellitsystemet i några avseenden ändrats i förhållande till vad som gällde för Nordsat-arbetet var det bl.a. denna punkt i ministerrådsbeslutet som åsyftades. Från svensk sida har i förhandlingarna konsekvent hävdats att man bör eftersträva ett så brett användningsområde för satellit tekniken som möjligt. Utvecklingsmöjligheterna därvidlag har utförligt redovisats av chefen för industridepartementet vid hans anmälan av propositionen 1981/82:175 om Tele X satelliten. Denna inriktning av arbetet under studiefasen är av betydelse ur industripolitisk synvinkel och kan i ett längre tidsperspektiv även vara av väsentligt värde för utvecklingen av telekommunikationerna i Norden.

Vad så gäller de tekniska förutsättningarna för studiefasen speglar ministerrådets riktlinjer en önskan att i största möjliga utsträckning tillvarata de erfarenheter och den kompetens som vunnits genom arbetet med andra satellitprojekt, särskilt Tele X projektet.

Sambandet mellan Tele X projektet och det nu aktualiserade permanenta telesatellitsystemet kräver en särskild kommentar. Den grundläggande industripolitiska motiveringen bakom Tele X projektet utesluter självfallet inte att detta i olika avseenden nyttiggöres i förberedelserna för och vid ett ev. upprättande av ett permanent satellitsystem. Tvärtom ligger en väsentlig del av värdet i det experimentella Tele X projektet att detta ger såväl teleförvaltningar som tele- och rymdindustri ökad kompetens som krävs för att utveckla det permanenta systemet. Likaså ter det sig naturligt att användningen av Tele X satelliten i relevanta avseenden samordnas med satelliterna i det permanenta systemet när det väl tas i drift.

Tele X projektets närmare betydelse för valet av tekniska lösningar vid

uppbyggnaden av det permanenta systemet kommer att behandlas i ett inledande skede av studiefasen, inom ramen för den definition av systemet som skall genomföras av bl.a. teleförvaltningarna i de berörda länderna. Valet mellan tänkbara alternativ i detta avseende har väsentlig betydelse för bl.a. kostnaderna för studiefasen. Jag vill för min egen del konstatera att det ter sig naturligt att man vid uppbyggnaden av ett så utomordentligt sofistikerat tekniskt system som det här är frågan om väljer att gå fram stegvis. Endast härigenom kan man säkerställa att systemet tillgodogörs de tekniska landvinningar som sker fortlöpande. Inom ramen för Tele X projektet har utförts ett mycket omfattande arbete för att säkerställa val av optimala tekniska lösningar. Mot bakgrund av den nyss redovisade enigheten mellan berörda regeringar om att i största möjliga utsträckning utnyttja den kompetens som vunnits genom Tele X projektet räknar jag därför med att detta kommer att få väsentlig betydelse för utformningen av det permanenta satellitsystemet i särskilt dess inledande skede.

Även de *programmässiga förutsättningarna* för samarbetet omfattas av studiefasen. Jag vill i det sammanhanget peka på att den stegvisa utbyggnaden av kapaciteten för TV-överföring innebär att samarbetet inledningsvis kommer att utformas så att programföretagen får dela på sändningsutrymmet enligt en på förhand fastställd plan. Denna ordning kommer att bestå intill dess att varje lands programföretag kan disponera var sin kanal. Även i detta senare skede kommer det för de länder som har två rikstäckande TV-program att kunna bli frågan om en fördelning mellan dessa av tillgängligt utrymme för sändning via satellit. Gemensamt för dessa båda skeden är att satellitöverföringen avser program som även sänds inom ramen för de reguljära utbudet över det markbundna nätet, vare sig detta sker samtidigt eller med viss tidsförskjutning. Någon särskild programproduktion för sändning enbart via satellit torde sålunda inte komma ifråga.

Enligt den aktuella tidsplanen för genomförandet av Tele X projektet kan denna satellit tas i drift under 1987. Det följer av vad jag nyss anförde rörande den önskvärda samordningen i användningen av Tele X och det permanenta satellitsystemet att Tele X kapacitet för överföring av TV-sändningar bör kunna utnyttjas inom ramen för detta. Planeringen av Tele X projektet bör därför i detta avseende samordnas med studiefasen för det permanenta systemet och ske enligt samma riktlinjer som jag just redovisade för denna.

Förberedelser för den *juridiska regleringen* av samarbetet innefattas ävenledes i studiefasen. Regleringen kommer att behöva täcka en rad rättsområden. Förutom radiorätten kommer bl.a. vissa straffrättsliga och skadeståndsrättsliga frågor att kräva beredning. I förevarande sammanhang inskränker jag mig vad avser det materiella innehållet i denna reglering till att notera att det av ministerrådsbeslutet framgår att staterna kommer att åta sig att avstå från att med hjälp av systemet överföra reklamprogram till de övriga staterna, med mindre att en särskild överenskommelse träffas om annat.

Vad slutligen gäller de *organisatoriska och ekonomiska förutsättningarna* för studiefasen vill jag framhålla följande. I enlighet med Nordiska rådets rekommendation i frågan avses studiefasen genomföras inom ramen för den nordiska samarbetsöverenskommelsen av år 1963 (Helsingforsavtalet). Till följd av att Danmark inte avser att delta kommer dock vissa särskilda arrangemang att krävas. Bl.a. bör en särskild sekretariatsfunktion för ministerrådet upprättas. Denna kommer att placeras i anslutning till sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete i Köpenhamn. Huvuddelen av arbetet under studiefasen förväntas ske inom ramen för en särskild projektorganisation, med deltagande av berörda departement, teleförvaltningar och radioföretag. Självfallet kommer även kompetensen inom de särskilda rymdorganen att tillvaratas i projektarbetet. Kostnaderna för studiefasen kan vid nuvarande tidpunkt inte slutligen preciseras. Med hänsyn till önskvärdheten av att tills vidare bibehålla viss handlingsfrihet vad gäller val av tekniska lösningar för uppbyggnaden av satellitsystemet har ministerrådet endast angivit en ram på 55 miljoner svenska kronor för kostnaden för studiefasen. I denna ram inkluderas då inte vissa kostnader som kommer att bestridas ur de medel som står till de berörda nationella organens förfogande. Jag vill understryka att kostnaden för studiefasen mycket väl kan komma att bli väsentligt lägre. Avgörande härvidlag är främst i vilken utsträckning samma tekniska lösningar kan komma ifråga för de permanenta systemet som för Tele X. Enligt vad jag har inhämtat ligger de tänkbara alternativen i latituden 15 till 55 miljoner svenska kronor. Kostnaden för den inledande del av studiefasen som under hösten 1982 kan leda fram till ett val inom denna latitud för den fortsatta inriktningen låter sig dock relativt väl uppskattas. Jag räknar med att kunna återkomma till regeringen i frågan om totalramen för studiefasen i samband med propositionen om tilläggsbudget till riksmötet 1982/83. I förevarande sammanhang inskränker jag mig till att föreslå regeringen att hos riksdagen hemställa om att medel anvisas för den svenska andelen av den del av studiefasen som beräknas äga rum under återstoden av år 1982. Totalbeloppet för detta ändamål har av de nordiska televerken respektive sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete uppskattats till c:a 3 685 000 danska kronor, varav 685 000 kr. avser sekretariatsomkostnader, återstoden beräknas bli tagen i anspråk för inledningen av den teknisk/ekonomiska delen av studiefasen. Fördelningen av dessa kostnader bör enligt Nordiska ministerrådets beslut ske med tillämpning av en s.k. anpassad nordisk fördelningsnyckel. Denna baseras i likhet med den reguljära nordiska fördelningsnyckeln på en jämförelse mellan deltagande länders bruttonationalprodukt. Den nu aktuella fördelningsnyckeln beaktar att Danmark inte deltar i studiefasen. Sveriges andel av kostnaderna blir därmed 54,2 % av totalbeloppet 3 685 000 danska kronor, d.v.s. c:a 1 650 000 svenska kronor. Jag föreslår att regeringen bemyndigas att disponera detta belopp för angivet ändamål. Medlen bör anvisas under ett nytt anslag, Nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit m.m.

5 Nordiska ministerrådets kulturbudget

5.1 Inledning

Den gemensamma nordiska kulturbudgeten omfattar kostnader för ett antal nordiska institutioner och samarbetsorgan. I budgeten ingår vidare kostnader för vissa såväl permanenta som tidsbegränsade projekt. Därtill utgår bidrag till verksamhet inom vissa organisationer m. m.

Utöver vad som upptas inom Nordiska ministerrådets kulturbudget bestrider de nordiska länderna, inom ramen för resp. nationell budget, kostnader för en rad andra ändamål, bl. a. av bilateral karaktär. De svenska bidragen till sådana ändamål har till stor del förts upp under anslaget Bilateralt nordiskt kultursamarbete m. m. (prop. 1981/82:100 bil. 12 s. 635–638). Detta anslag omfattar även bidrag till uppförande av Nordens Hus på Färöarna. Medel till samnordiska ändamål anvisas också under bl. a. Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. (prop. 1981/82:100 bil. 12 s. 580–589).

Nordiska ministerrådet har beslutat att kostnaderna för samarbetet bör fördelas mellan länderna enligt en fördelningsnyckel som bygger på relationen mellan ländernas bruttonationalprodukter. Riksdagen har godkänt att kostnaderna för ändamål inom Nordiska ministerrådets kulturbudget fördelas enligt denna princip (prop. 1973:83, KrU 1973:27, rskr 1973:247).

Enligt ministerrådets beslut skall fördelningsnyckeln revideras vart tredje år. Ministerrådet fastställde i december 1978 följande procentuella fördelning för perioden 1980–1982: Danmark 23,7, Finland 16,0, Island 0,9, Norge 18,0 och Sverige 41,4. Genom ministerrådets beslut den 24 mars 1982 har denna fördelningsnyckel förlängts att gälla även för 1983.

Enligt reglemente för Nordiska ministerrådets budget (allmän budget och kulturbudget), beslutat av Nordiska ministerrådet den 15 januari 1979 (kultur- och utbildningsministrarna) och den 18 februari 1979 (samarbetsministrarna), fastställer ministerrådet budgeten i mars månad under förbehåll av de nationella parlamentens godkännande.

Den 24 mars 1982 fastställde Nordiska ministerrådet (kultur- och utbildningsministrarna) ett förslag till kulturbudget för år 1983. Överläggningar mellan ministerrådet och Nordiska rådets kulturutskott om vissa frågor i anslutning till budgeten hade dessförinnan ägt rum vid möten den 19 oktober 1981 och den 3 mars 1982.

Förslag till budget för övriga samarbetsområden fastställdes av ministerrådet (samarbetsministrarna) den 24 mars 1982. Frågor i anslutning till denna har tidigare idag anmälts av chefen för socialdepartementet.

I det följande avser jag att närmare redogöra för ministerrådets förslag till kulturbudget för år 1983 och vissa frågor som ansluter till förslaget.

5.2 Verksamheten inom kulturavtalets organ under åren 1981 och 1982

En utförlig redogörelse för kultursamarbetet under år 1981 har lämnats i ministerrådets berättelse rörande det nordiska samarbetet till Nordiska rådets 30:e session 1982. Jag ger därför här endast en allmän redogörelse för verksamheten under 1981 och, i vissa fall, även 1982.

Den nordiska kulturbudgeten präglas bl. a. av en strävan att garantera de existerande institutionerna en fortsatt verksamhet på den nivå som har förutsatts av Nordiska ministerrådet. Det bör emellertid påpekas att en del institutioner är under uppbyggnad och ännu inte kan sägas ha uppnått den verksamhetsnivå som avsågs då institutionen inrättades.

Jag konstaterar också att budgetförslaget för år 1983 innebär två väsentliga satsningar, nämligen Nordens hus på Färöarna och det i det föregående redovisade förslaget om ett nordiskt forskningspolitiskt råd.

För att stimulera Föreningarna Nordens informationsverksamhet har ministerrådet under 1981 beslutat stödja regional upplysningsverksamhet i föreningarnas regi under en försöksperiod t.o.m. 1984. Därefter förutsätts verksamheten helt kunna finansieras av regionala medel. För Sveriges del innebär detta att två nya informationskontor öppnas, nämligen i Göteborg och Umeå. Dessa kontor finansieras, förutom av samnordiska medel, med regionala bidrag som är minst lika stora som de samnordiska.

Inom ramen för det nordiska skolsamarbetet har verksamheten bl.a. varit inriktad på projekt kring problematiken kring ungdom och arbetslöshet och ungdomsgarantien. Även under de närmaste åren kommer dessa frågor att prioriteras av ledningsgruppen för nordiskt samarbete inom skolområdet.

I februari 1981 antog Nordiska ministerrådet (kultur- och undervisningsministrarna) ett handlingsprogram för ökad språkförståelse i Norden. I juni samma år beviljades medel till vidareutbildningskurser för modersmållärare. Nordiska språk- och informationscentret är ansvarigt för genomförandet av en kurs under 1982. En produktion av läromedel till grannspråksundervisning för åk. 4–6 kommer också att ske under år 1982.

Mot bakgrund av Nordiska rådets rekommendation (nr. 19/1979) har kultursekretariatet, i samarbete med undervisningsministerierna i de nordiska länderna, utarbetat ett förslag till överenskommelse om gemensam nordisk arbetsmarknad för klasslärare.

Överenskommelsen undertecknades i Helsingfors den 3 mars 1982. Ett nytt hyresavtal har ingåtts mellan Nordiska Folkhögskolan och Nordens folkliga akademi i Kungälv. Alternativa placeringsmöjligheter för akademien, bl. a. Närpes kommun i Finland och Varbergs fästning, har diskuterats. Efter närmare överväganden har en flyttning emellertid inte ansetts motiverad. Ministerrådet godkände under hösten 1981 det nya hyresavtalet mellan institutionerna i Kungälv.

Utredningen om ministerrådets medverkan i den långsiktiga utvecklingen av samiskt kulturliv, lade fram sitt förslag år 1981. De aktiviteter som föreslås, tar sikte på engagemang från såväl ministerrådet och andra nordiska organ som insatser från de nationella myndigheterna. Bland konkreta förslag kan nämnas bl.a. inrättandet med nordiska medel av en samisk kulturfond och anställning av en fast samisk kultursekreterare.

Fem gästateljéer vid Nordiskt konstcentrum har invigts under år 1981. Nya stadgar har antagits att gälla från den 1 januari 1982. Det råd av konstnårsrepresentanter som har fungerat vid sidan av styrelsen har slopats. En viss garanterad representation för konstnärerna har införts i styrelsen.

Beslut har fattats av ministerrådet om att för åren 1981-1985 avsätta medel till en försöksverksamhet för att främja distributionen av nordisk film (Nordiska rådets rekommendation nr 18/1977).

Ministerrådet har vidare beslutat att stödet till grannlandslitteratur ska upptas som en permanent post på den nordiska kulturbudgeten.

Under år 1981 har ett betydande ackumulerat underskott i verksamhetsbudgeten för Nordens Hus i Reykjavik redovisats. För att verksamheten över huvudtaget även fortsättningsvis skall kunna bedrivas, har ministerrådet beviljat ett tilläggsanslag för år 1981 och även år 1982. Också Islands regering har beviljat tilläggsanslag.

Nordens Hus på Färöarna har åren 1981 och 1982 beviljats anslag över den fasta nordiska kulturbudgeten för planering av verksamheten i huset sedan detta färdigställts. Huset beräknas stå färdigt i januari 1983 och skall invigas i maj samma år. Det var i maj år 1975 som ministerrådet, (kultur- och undervisningsministrarna) bl.a. på rekommendation av Nordiska rådet (rek. nr. 17/1972), fattade ett principbeslut om att etablera ett kulturcentrum i Torshavn.

Att man beslutat placera själva byggnaden i Torshavn betyder inte att verksamheten ska koncentreras endast till denna stad. Inriktningen av program och aktiviteter föreslås av styrningsgruppen ta sikte på att tillgodose hela Färöarna. Styrningsgruppen framhåller vidare vikten av att centret i största möjliga utsträckning samarbetar med Färöarnas egna kulturinstitutioner och organisationer.

Det kommer att bli en viktig uppgift för kulturhuset att vara en förmedlingspunkt mellan Färöarna och övriga delar av Norden. Husets ledning bör vara angelägen om kontakt och samarbete med personer och organisationer i grannländerna för att därigenom främja det kulturella utbytet.

Arbetet med den gemensamma nordiska kulturmanifestationen i Förenta Staterna – Scandinavia Today – har under året fortsatt enligt planerna. Projektet omfattar kultur- och informationsaktiviteter. Sekretariatsansvaret lades 1980 på kultursekreterariatet. Scandinavia Today öppnas i september 1982. Förutom de samnordiska arrangemangen kommer en rad nationella insatser att ge en bild av nordiskt kulturliv av i dag.

5.3 Nordiska ministerrådets förslag till kulturbudget för år 1983

För år 1983 har i anslagsframställningar m.m. för den nordiska kulturbudgeten begärts cirka 130 milj. danska kr. Sedan anslagsframställningarna hade beretts inom samarbetsorganen fastställde ministerrådet den 24 mars 1982 ett förslag till budget för år 1983 om 112.771.000 danska kronor. Vissa intäkter i form av räntor och interna avgifter för kultursekretariatet beräknas därvid uppgå till 5 250 000 danska kronor. Vidare konstaterades att lönekostnaderna har beräknats i 1981 års nivå och att den ökning av lönekostnaderna som kommer att ske genom nya löneavtal m.m. till 1983 års nivå förutsätts bli täckt genom en lönereserv utöver den godkända budgeten. Preliminärt har denna reserv beräknats till 5.5 milj. danska kr.

Vidare har för de institutioner och projekt som ligger i annat land än Danmark omräkningen till danska kronor gjorts enligt de valutakurser som gällde den 25 november 1981. Det har förutsatts att de institutioner m.m. som ingår i budgeten garanteras anslag i sin huvudsakliga utgiftsvaluta omräknad efter dessa valutakurser.

Vissa diskussioner om prioriteringar inom budgetramen har förts med Nordiska rådets kulturutskott i överensstämmelse med det nordiska kulturavtalet.

Anslagsbehovet för kulturbudgeten för år 1983 uppgår till (107 519 000 + 5 500 000 = 113 019 000) danska kr.

En översikt av ministerrådets budgetförslag bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som bilaga 3.

5.4 Föredragandens överväganden

Jag vill erinra om vad jag vid min anmälan av proposition 1980/81:180 om Nordiska ministerrådets kulturbudget för år 1982 (KU 1980/81:00, rskr 1980/81:000) anförde angående behovet av att nya och angelägna behov inom det nordiska kulturavtalets ram tillgodoses genom omfördelning av befintliga resurser. Föreliggande budgetförslag innebär att så skett i viss utsträckning. Vissa resurstillskott har dock bedömts vara nödvändiga. Detta beror på flera omständigheter. Såsom framgått i det föregående beräknas Nordens Hus på Färöarna kunna tas i bruk i början av år 1983. Därmed uppkommer behov av medel för husets drift och för verksamhet inom ramen för det nordiska kulturcentrum som planeras i anslutning till huset. I förhållande till de anslagsäskanden som framlagts av den särskilda styrningsgruppen för Nordens Hus på Färöarna innebär dock de medel som nu föreslås anvisade för verksamheten att ambitionsnivån inom denna tills vidare måste sättas lägre. En annan omständighet som föranlett förslag om viss anslagsökning inom kulturbudgetens ram är de mycket kraftiga inflationsbetingade kostnadsstegringar som drabbat verksamhet av särskild betydelse för bl. a. Island.

Slutligen ställer det tidigare redovisade beslutet att inrätta ett nordiskt forskningspolitiskt råd krav på medelstillskott. Vad gäller den sistnämnda satsningen vill jag påminna om att det grundläggande syftet med denna är att främja en ökad samordning av de nordiska ländernas resurser för forskning och utvecklingsarbete.

Jag tillstyrker för svensk del ministerrådets budgetförslag. Ministerrådet bör inom den överenskomna ramen kunna göra de ändringar i förhållande till förslaget som krävs genom eventuellt uppkomna omständigheter fram till budgetårets ingång.

6 Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

godkänna de riktlinjer som jag redovisat för genomförandet av den av Nordiska ministerrådet beslutade studiefasen för ett nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit m.m.

Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag anfört om *dels* utvecklingen av samverkan mellan Sverige och andra nordiska länder i fråga om utbildning och forskning *dels* om det nordiska kultursamarbetet i övrigt.

7 Anslagsberäkning för budgetåret 1982/83

H.5 Nordiska ministerrådets kulturbudget

1980/81 Utgift	25 181 000
1981/82 Anslag	29 377 000
1982/83 Förslag	35 100 000

Från och med budgetåret 1974/75 anvisas medel för den svenska andelen av Nordiska ministerrådets kulturbudget under ett särskilt förslagsanslag.

Jämfört med 1982 års budget, vars anslag var 97,6 milj. danska kr. är ökningen 14,8%. Av denna ökning avser cirka 10% pris- och löneomräkningar samt valutakursförändringar. Det framlagda budgetförslaget medger en aktivitetsökning på cirka 5%.

Nordiska ministerrådets förslag till budget för år 1983 uppgår till 113 019 000 danska kr., inkl. en lönereserv för att täcka automatiska löneökningar från 1981 års till 1983 års nivå. Lönereserven har preliminärt beräknats till 5,5 milj. danska kr., ett belopp som jag utgår från vid anslagsberäkningen. I den mån detta belopp inte är tillräckligt bör anslaget få överskridas.

Den svenska andelen av anslaget till 1983 års nordiska kulturbudget beräknar jag till 41,4% av 113 019 000 danska kr., vilket enligt den i budgetarbetet tillämpade växelkursen motsvarar 35 100 000 svenska kr.

Medlen bör anvisas i statsbudgeten för budgetåret 1982/83. Eftersom Nordiska ministerrådets kulturbudget avser kalenderåret 1983 torde en del av det svenska bidraget komma att utbetalas först hösten 1983. Regeringen bör därför kunna medge att sådana utbetalningar som görs efter den i juli 1983 belastar motsvarande anslag i statsbudgeten för budgetåret 1983/84 inom den av riksdagen godtagna ramen för 1983.

Under anslaget Nordiska ministerrådets kulturbudget bör alltså för budgetåret 1982/83 beräknas 35 100 000 kr.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. för Sveriges del godkänna Nordiska ministerrådets förslag till kulturbudget för år 1983
2. till *Nordiska ministerrådets kulturbudget* för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 35 100 000 kr.

Nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit m. m.

1982/83 Nytt anslag (förslag) 1 650 000

Jag förordar med hänvisning till vad jag tidigare anfört att ett nytt anslag, benämnt Nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit m.m. förs upp i statsbudgeten för nästa budgetår, i anslutning till övriga anslag för massmedier m. m.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit m.m.* för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 650 000 kr.

Ärendet bör behandlas under innevarande riksmöte.

8 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för de åtgärder eller ändamål som föredraganden har hemställt om.

*Bilaga 1***Översiktlig redovisning av bakgrunden till Nordiska ministerrådets beslut den 27 mars 1982 om samarbete inom området för satellitrundradion, m. m.**

Nordiskt radio- och TV-samarbete har under många år diskuterats i de nordiska samarbetsorganen. Nordiska rådet avgav sin första rekommendation i ämnet år 1955.

På basis av medlemsförslag i Nordiska rådet i december 1970 med ändringsförslag i januari 1972 antog Nordiska rådet 1972 en förhållandevis långtgående rekommendation om TV-samarbetet.

I denna rekommendation heter det bl. a.:

Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att om möjligt före den 1 januari 1973 lägga fram förslag till en effektiv utbyggnad av det nordiska TV-samarbetet ifråga om det nordiska inslaget i de nationella TV-sändningarna, produktion och distribution av TV-program på samnordisk nivå samt möjligheterna att direkt ta in TV-program från de övriga nordiska länderna, dock så att under utredningsarbetet aktivt stöd ges olika initiativ att snabbt öka möjligheterna att se grannländernas TV-program.

1973 behandlades TV-samarbetet på nytt i Nordiska rådet. Kulturutskottet lade fram följande förslag som antogs vid dess session detta år:

Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att skyndsamt:

1. vidta åtgärder för att öka sebarheten av grannländernas TV-program i de nordiska länderna,
2. vidtaga åtgärder för att öka omfattningen av samnordisk distribution och produktion av TV-program och överväga möjligheterna att inrätta en särskild TV-institution för detta ändamål,
3. utreda de tekniska, ekonomiska och juridiska aspekterna på utbyggnad av kabel-TV-verksamhet i Norden,
4. vidtaga åtgärder för att åstadkomma en överenskommelse mellan berörda parter när det gäller upphovsmännens ersättningsanspråk vid återutsändning av TV-program i annat nordiskt land, samt utreda de ansvarsrättsliga och andra juridiska problem som kan uppstå i syfte att nå fram till en snabb lösning.
5. vidtaga åtgärder för att öka möjligheterna att ta in ljudradioprogram från de nordiska grannländerna.
6. i samverkan med Nordiska rådet överväga en komplettering av det nordiska kulturavtalet med särskilda stadganden om samarbete på televisionens och ljudradions område.

Ett flertal utredningar har sedan dess genomförts.

1973 tillsatte ministerrådet en utredning som avgav sin slutrapport "TV över gränserna" 1974, (NU 1974:19). Detta var en expertutredning med representanter för berörda ministeriet/departement och representanter för

de nordiska radiobolagen. Arbetet bedrevs bl. a. utgående från en utredning som tidigare gjorts av de nordiska radiocheferna ("TV-Radio i Norden").

Vid remissbehandlingen av betänkandet "TV över gränserna" redovisade Statens delegation för rymdverksamhet i Sverige en mer optimistisk syn än de prognoser som redovisats i betänkandet beträffande möjligheterna att utnyttja satellitteknik för överföring av TV- och radioprogram.

Mot bakgrund av detta remissvar beslöt ministerrådet att skyndsamt göra en möjlighetsstudie beträffande satellitöverföring av nordiska radio- och TV-program. Frågans stora politiska intresse, vilket bl. a. markerats i ovanstående rekommendation från Nordiska rådet, gjorde att man lät en speciell s.k. statssekreterargrupp leda detta arbete.

Statssekreterargruppen uppdrog åt Nordiska fonden för industri och teknologi (Nordiska industrifonden) att svara för den tekniska utredningen. Fonden överlät i sin tur åt Rymdbolaget i Sverige att verkställa uppdraget. De rättsliga och programpolitiska aspekterna överläts till speciella arbetsgrupper direkt under statssekreterargruppen.

Under utredningsarbetet var statssekreterargruppen i kontakt med televerkens s.k. NTRS-grupp (televerkets grupp för gemensam planering inför den internationella frekvenskonferensen i februari 1977).

I NTRS-gruppens mandat ingick också att värdera resultaten av konferensen vad angick nordiska intressen samt att i samband med detta utarbeta en exempelsamling med skisser till möjliga utvecklingar av ett nordiskt satellitsystem. I december 1977 presenterades en rapport över detta ämne, den s.k. NTRS B-rapporten.

Då ministerrådet vid sitt möte i juni 1977 behandlade statssekreterargruppens rapport (NU A 1977:7-9) rådde det enighet om att rapporten skulle remitteras till ett stort antal nationella och nordiska instanser.

I enlighet med ministerrådets beslut bereddes ca. 300 nationella och nordiska instanser tillfälle att yttra sig över betänkandet. Då remisstiden gick ut den 1 november 1977 hade cirka 200 yttranden kommit in. Dessa yttranden sammanställdes i en särskild rapport, "Nordisk radio och television via satellit, Remissammanställning" (NU B 1977:36).

I statssekreterargruppens missivbrev i anslutning till remissammanställningen sägs bl. a. att:

Det övervägande delen av remissinstanserna ger i sina svar, direkt eller indirekt, uttryck för den inställningen att frågan om nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit bör utredas närmare. Mot denna bakgrund föreslår statssekreterargruppen att utredningsarbetet om nordisk radio- och TV-samarbete via satellit bör fortsätta med sikte på att utarbeta underlag för slutligt ställningstagande.

Remissammanställningen överlämnades till ministerrådet den 16 januari 1978. Ministerrådet sammanträdde då för första gången i sammansättningen kommunikations-, kultur- och utbildningsministrar.

Man fann (utdrag ur protokoll MR-TV 1/78):

”att det finns många skäl som talar för fortsatt utredning av frågan om överföring av radio- och TV-program mellan de nordiska länderna via satellit, men att ministerrådet före ett sådant ställningstagande vill avvakta debatten i frågan vid Nordiska rådets session i februari 1978.”

Inför Nordiska rådets 26:e session i Oslo lämnade Nordiska ministerrådet meddelande den 14 december 1977 och ett tilläggsmeddelande den 16 januari 1978 över rekommendation nr 15/1973 ang. ökat nordiskt TV-samarbete. I det första meddelandet framhåller ministerrådet att ett nordiskt radio- och TV-satellitsamarbete kan realiseras till rimliga kostnader och inom rimlig tid. I tilläggsmeddelandet hänvisas till remissammanställningen och till ministerrådets ovan refererade beslut av den 16 januari 1978.

I Nordiska rådets kulturutskotts betänkande över dessa två meddelanden framhålls bl. a. att:

”Det råder enighet inom kulturutskottet om att det hittills utförda utredningsarbetet måste fortsätta. Den negativa hållningen hos vissa remissinstanser ger inte stöd för tanken att utredningen i detta skede bör avbrytas. Å andra sidan är utskottet också enigt om att det fortsatta utredningsarbetet särskilt måste beakta vissa problemkomplex.”

Dessa problemkomplex ges en närmare beskrivning i kulturutskottets betänkande.

Under själva rådssessionen utgjorde frågan om nordisk radio och television via satellit ett av de dominerande ämnena såväl under generaldebatten som under kulturdebatten. I stort gav debatterna på samma sätt som remissopinionen uttryck för en mycket sammansatt bild, men inställningen till en fortsatt utredning var alltigenom positiv.

Mot bakgrund av det tidigare utredningsarbetet och de nya synpunkter som framkom under Nordiska rådets 26:e session beslöt Nordiska ministerrådet den 13 mars 1978 att frågan skulle bli föremål för ytterligare utredning.

Den sålunda beslutade utredningen – Nordsatutredningen – fick i uppdrag att behandla de tekniska och teknisk/ekonomiska, kultur- och programpolitiska, rättsliga samt finansiella frågeställningar som behövde belysas för att de politiska instanserna skulle kunna ta ställning till projektet. Av direktiven framgick även att utredningen i princip borde inrikta sig på direktöverföring via satellit av samtliga riksomfattande radio- och TV-program i Norden.

Genom en senare precisering av direktiven fick utredningen även i uppdrag att beskriva ett alternativ med en s.k. redigerad nordisk TV-kanal

Nordsatutredningen presenterade sin huvudrapport i september 1979 (NU A 1979:4). I denna redovisades ett förslag till etablering av ett system med direktsändande rundradiosatelliter för spridning av samtliga rikstäckande radio- och TV-program i Norden (”totalalternativet”). Systemet

skulle få en kapacitet för överföring av maximalt åtta satellitkanaler till Östnorden (Danmark, Finland, Norge och Sverige) och fem kanaler till Västnorden (Island, Färöarna och Grönland). I enlighet med direktiven gavs även en beskrivning av en s.k. redigerad kanal.

Utredningen hade genomfört en grundlig analys av olika aspekter på det föreslagna samarbetet. Man förordade att ett principbeslut om etablerandet av ett satellitsystem skulle fattas av de nationella parlamenten på basis av utredningen. Enligt utredningen skulle det sedan ett sådant beslut fattats vara möjligt att ta systemet i drift successivt mellan sex och åtta år senare.

I oktober 1979 beslöt ministerrådet att bereda närmare 400 nordiska och nationella remissinstanser tillfälle att yttra sig över utredningens slutbetänkande. En sammanställning av remissyttrandena har publicerats som en bilaga till Nordiska ministerrådets meddelande till Nordiska rådet om rekommendation nr 15/1973 angående ökat nordiskt TV-samarbete. (Rek. 15/1973, D 1981 SUPPLEMENT)

Den 24 november 1980 överlämnade Nordiska ministerrådet ett ministerrådsförslag om ökat nordiskt radio- och TV-samarbete. Enligt detta förslag borde frågan göras till föremål för förhandlingar mellan de nordiska ländernas regeringar i syfte att frambringa ett slutligt underlag för ett ställningstagande till en överenskommelse om nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit. Förhandlingarna avsågs bli slutförda före utgången av år 1981.

Vid Nordiska rådets 29:e session rekommenderas Nordiska ministerrådet att till rådets 30:e session 1982 lägga fram konkreta förslag till ökat nordiskt radio- och TV-samarbete samt att i detta syfte uppta förhandlingar och genomföra erforderliga kompletteringar av beslutsunderlaget i enlighet med vad som aviserades i ministerrådsförslaget.

NORDISKA MINISTERRÅDET

Sekretariatet för nordiskt
kulturellt samarbete

Nordiska ministerrådets beslut om samarbete inom området för satellitrundradio med mera

Nordiska ministerrådet konstaterar att det mellan regeringarna i Finland, Island, Norge och Sverige råder enighet om att en nordisk spridning av ländernas radio- och televisionsprogram via satellit på ett värdefullt sätt skulle tjäna den nordiska kulturgemenskapen samt öka de etniska och språkliga minoriteternas möjlighet att få del av kulturutbudet och information på deras språk.

Ministerrådet konstaterar vidare att en nordisk programspridning via satellit även skulle ge invånarna möjlighet att välja ett programutbud av större omfattning och större bredd samt genom en ökad samverkan mellan rundradioföretagen skapa förutsättningar för programverksamhet som det enskilda landet inte har möjlighet till.

Vidare konstaterat ministerrådet att Nordiska rådet vid 30:e sessionen 1982 rekommenderat regeringarna i Finland, Island, Norge och Sverige att uppta förhandlingar i syfte att träffa avtal om den fortsatta utvecklingen av ett radio- och telesamarbete baserat på överföring via ett satellitsystem. Nordiska rådet förutsätter att utvecklingen av samarbetet sker inom ramen för Helsingforsavtalet samt att en eventuell realisering av ett radio- och TV- samt telesamarbete via satellit underställs Nordiska rådets session.

Danmarks regering har tillkännagett att man inte avser delta i förberedelserna för att etablera ett nordiskt satellitsamarbete, men att man från dansk sida under vissa omständigheter kan komma att överväga att förhandla om ett eventuellt danskt deltagande i programverksamheten.

Ministerrådet *beslutar* mot denna bakgrund att med deltagande av de finländska, isländska, norska och svenska regeringarna inleda en studiefas som led i utvecklingen av ett radio- och TV- samt telesamarbete baserat på överföring via ett satellitsystem. Beslut om samarbetets fortsättning efter studiefasen fattas genom att särskilt avtal ingås efter att Nordiska rådet getts tillfälle att på nytt behandla ärendet.

Ministerrådet *fastställer* följande riktlinjer för studiefasen:

1 Systemets omfattning

Studiefasen skall skapa underlag för att ett avtal skall kunna ingås mellan Finland, Island, Norge och Sverige angående en stegvis uppbygg-

nad av ett satellitsystem för utsändning av radio- och TV-program samt för överföring av sådana andra teletjänster för vilka det bedöms lämpligt. I avtalstexten skall samarbetets omfattning preciseras och i övrigt anges de olika förutsättningarna som skall gälla.

Studiefasens arbete skall, med beaktande av Nordiska rådets rekommendationer och de kultur-, media- och industripolitiska mål som angetts i utredningsrapporten "Nordisk radio och TV via satellit" samt i den senare tillkomna industripolitiska rapporten, förbereda beslut om uppbyggnad av systemet.

I ett inledande skede kan ett programutbyte omfattande två eller tre TV-kanaler bli aktuellt. Dessa kanaler bör utnyttjas så att varje lands programföretag ges sändningsutrymme enligt en fastställd plan.

I ett senare skede bör samarbetet ta sikte på överföring av en TV-kanal till det östnordiska täckningsområdet från varje deltagande land. Det förutsätter härvid att de östnordiska länderna upplåter kanalutrymme till sändning av isländska TV-program till Östnorden.

Under studiefasen behandlas närmare kanalkapaciteten för program-sändningarna till Island.

Under utvecklingen och uppbyggnaden av systemet skall det även fort-löpande prövas för vilka andra teletjänster än radio- och TV-överföring systemet bör utformas.

Systemet bör utformas så att möjligheterna bibehålles att senare efter särskilt beslut bygga ut samarbetet till att omfatta alla de TV-kanaler som deltagarländerna fått sig anvisade enligt den internationella frekvensplanen.

2 Tekniska förutsättningar

Till grund för studiefasens arbete ligger de speciella frekvensmässiga arrangemang som antogs vid Internationella Teleunionens världsadministrativa radiokonferens (WARC) 1977, samt att överföringarna i övrigt sker enligt de villkor som fastställs i ITU-konventionen och det därtill anslutna radioreglementet.

Under studiefasen bör bl. a. följande frågor belysas:

- Sändarrörseffekt för Öst- och Västnorden
- Systemets kapacitet för radio- och TV-sändningar
- Sändningskapacitet för andra teletjänster
- Riktlinjer för upphandling m.m.
- Uppskjutningsfarkost

Inom ramen för studiefasen skall en teknisk och ekonomisk definition av satellitsystemet genomföras i sådana termer och sådan detaljeringsgrad att beslut om upphandling och etablering av systemet kan träffas på grundval härav.

Studiefasen bör bedrivas så att man tar till vara de erfarenheter och den kompetens som vunnits genom arbetet att utveckla andra satellitprojekt, särskilt Tele-X.

I arbetet bör det vidare klarläggas i vilken mån man kan tillgodogöra sig Tele-X-satelliten i ett inledande skede.

Om alternativa tekniska lösningar är tänkbara för systemets uppbyggnad skall i ett tidigt skede till ministerrådet redovisas förslag till inriktning av studiefasen i detta avseende.

3 Programmässiga förutsättningar

Under studiefasen bör det utarbetas alternativa förslag till hur programutbudet skall sammanställas i systemet.

Utgångspunkten för studiefasens programmässiga beredningsarbete skall vara att TV-kanalerna som är tillgängliga under inledningsskedet utnyttjas så att varje lands rundradioföretag tilldelas sändningsutrymme enligt en fastställd plan.

Översättningstjänsten i det utvidgade radio- och TV-samarbetet inriktas under ett uppbyggnadsskede på att nå en ambitionsnivå som innebär att ca 40 procent av de egna producerade TV-programmen från Island, Norge och Sverige översätts till finska. En lika stor del av TV-programmen producerade i Finland och Island översätts till norska eller svenska. Denna ambitionsnivå bör dock höjas så mycket som möjligt mot bakgrund av de erfarenheter som förvärvas under uppbyggnadsskedet. Vidare förutsätts att norska och svenska program i möjligaste utsträckning förses med text (komprimeras) på respektive språk.

I beredningen av programsamarbetet beaktas möjligheten av att Danmark kan överväga att delta i de programmässiga delarna av samarbetet.

4 Juridiska förutsättningar

Studiefasens arbete bör utgå från att de stater som ingår avtal om satellitsamarbete kommer att godta ett radio- och TV-program som med hjälp av systemet överförs från någon av de övriga staterna, kan mottas på deras territorium.

Vidare bör man utgå från att staterna åtar sig att avstå från att med hjälp av systemet överföra reklarprogram till de övriga staterna, med mindre parterna överenskommer om annat.

Den för överföringen av radio- och televisionsprogram nödvändiga rättsliga regleringen i övrigt sker på grundval av de förslag som framlagts av utredningen om nordisk radio och television via satellit och efter särskilda avtal.

5 Organisatoriska förutsättningar

Studiefasens arbete bedrivs inom ramen för den nordiska samarbetsöverenskommelsen av år 1962 (Helsingforsavtalet). Nordiska ministerrådet fattar de politiska beslut på nordisk nivå som behövs samt ingår det avtal som nämnts i inledningen till riktlinjerna.

Det tekniska, ekonomiska, industripolitiska och programmässiga beredningsarbetet under studiefasen förutsätts bli ombesörjd genom ett projektsamarbete mellan berörda departement, de nordiska televerkan och rundradioföretagen. Var och en av samarbetsparterna avgör vilka av dessa nationella organ som bör medverka i beredningsarbetet.

Ministerrådet utser en ämbetsmannakommitté för nordiskt radio- och TV-samarbete bestående av en representant från varje berört departement. Ämbetsmannakommittén förbereder ministerrådets arbete och svarar för den sammanhållande ledningen av beredningsarbetet under studiefasen.

Till att bistå ministerrådet och ämbetsmannakommittén inrättas en sekretariatsfunktion med placering i anknytning till Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete i Köpenhamn. Ämbetsmannakommittén beslutar senare i detalj hur sekretariatsfunktionen handhas.

I den organisatoriska uppbyggnaden ingår det även en ledningsgrupp för det tekniska/ekonomiska respektive det programmässiga projektsamarbetet samt en funktion för beredning av juridiska frågor.

6 Ekonomiska förutsättningar samt tidsramar

Ministerrådet avser ställa nödvändiga medel till förfogande för genomförande av studiefasen. Arbetet under studiefasen bedrivs inom en ram på 55 milj. skr. (1982 års prisnivå). I detta belopp ingår kostnader för sådant projektsamarbete mellan berörda departement, teleförvaltningar och rundradioföretag, som inte täcks inom de egna budgetramarna samt sekretariatskostnader.

Studiefasens kostnader fördelas på deltagarländerna med tillämpning av en fördelningsnyckel. Denna konstrueras efter samma principer som den generella nordiska fördelningsnyckels, med vilken kostnaderna för övrigt nordiskt samarbete fördelas.

Det förutsätter, bl. a. med hänsyn till Nordiska rådet, att en regelbunden rapportering om det tekniska och programmässiga beredningsarbetets framåtskridande sker till Nordiska ministerrådet. Mellanrapporter skall vara ministerrådet tillhanda senast den 1.11.1982 och den 1.11.1983. Studiefasens arbete skall vara avslutat inom två år. Slutrapportering förutsätts ske senast den 1.4.1984.

**Nordiska ministerrådets förslag till Nordiska ministerrådets kultur-
budget för verksamhetsåret 1983 (1 000-tal danska kr.).**

Verksamhetsområde	1982 Anslag	1983 Förslag
<i>Utbildning</i>	14 155	15 749
Nordens folkliga akademi	3 673	3 753
Nordiskt skolsamarbete	1 398	1 496
Nordiskt vuxenutbildningssamarbete	413	442
Nordisk Journalistkurs	869	950
Nordiska institutet för samhällsplanering	4 702	4 870
Nordiskt språk- och informationscentrum	1 080	1 277
Nordiska högskolan för hushållsvetenskap	—	754
Bidrag till nordisk federation för medicinsk undervisning	495	540
Bidrag till Nordisk kursverksamhet på utbildningsområdet	1 525	1 748
<i>Forskning</i>	33 052	39 508
Nordiskt kollegium för marinbiologi	787	909
Nordiska institutet för teoretisk atomfysik	9 201	10 491
Nordiska institutet för folkdiktning	980	1 180
Nordiska institutet för sjörätt	1 471	1 676
Nordiska geoxkursioner till Island	315	425
Nordiskt kollegium för ekologi	587	622
Centralinstitutet för nordisk asienforskning	2 860	3 163
Nordiskt kollegium för fysisk oceanografi	910	1 042
Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning	848	1 001
Nordiska samarbetskommittén för internationell politik	971	1 007
Nordiskt samarbetsorgan för vetenskaplig information - NORDINFO	3 431	4 023
Nordiska forskarkurser	3 219	3 509
(delpost)forskarstipendier	990	1 079
(delpost)forskarsymposier	796	868
Nordiskt vulkanologiskt institut	2 546	2 748
Nordiska samarbetskommittén för acceleratorbaserad forskning	450	482
Nordisk dokumentationscentral för masskommunikationsforskning - NORDICOM	485	640
Nordiskt språksekretariat	700	806
Nordiskt forskningspolitiskt råd	—	2 200
Bidrag till nordiska sommaruniversitetet	1 214	1 332
Bidrag till Nordiska samfundet för Latinamerikaforskning	291	305
<i>Allmänskulturell verksamhet</i>	20 337	26 102
Nordens Hus i Reykjavik	2 652	3 141
Nordiskt teatersamarbete		
(delpost) gästspelsutbyte och	1 416	3 144
(delpost) vidareutbildning	1 256	
(delpost) bidrag till Nordiska amatörteaterrådet	322	345
Nordiska rådets litteraturpris	174	268
Nordiska rådets musikpris ¹	160	0
Nordiskt musiksamarbete - NOMUS	1 800	1 926
Nordiskt samiskt institut	3 961	4 787

¹ Utdelas vartannat år.

Verksamhetsområde	1982 Anslag	1983 Förslag
Nordiskt folkrörelsesamarbete		
(delpost) ungdomssamarbete	1 991	2 370
(delpost) folkbildningssamarbete	1 283	1 398
(delpost) idrottssamarbete	330	500
Stöd till översättning av grannlandslitteratur	1 400	1 526
Nordiskt konstcentrum	2 380	2 779
Nordiska filmkurser	305	327
Nordens Hus på Färöarna ²	400	3 023
Bidrag till Nordiska konstförbundet	324	380
Bidrag till Nordiska författarkurser ³	183	188
<i>Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete</i>	7 529	8 684
<i>Ministerrådets dispositionsmedel</i>	8 300	7 960
<i>Nordiska kulturfonden</i>	9 000	9 630
<i>Delsumma</i>	92 373	107 519
<i>Lönereserv</i>	3 500	5 500
Summa	95 873	113 019

² Medel för uppförande av Nordens Hus på Färöarna anvisas under anslaget G 6 Bilateralt nordiskt kultursamarbete.

³ Anordnas vartannat år.

